

Старите изобразителни картички са визуалната история на България

Петър Величков е литературен историк, който се занимава с проучване живота и творчеството на редица български писатели. Между тях е Яна Язова. За кратко време излизат подготвени от него за печат (по оцелели чернови) романи на Яна Язова – „Левски“, „Бенковски“ и „Шипка“, които съставят трилогията „Балкани“.

По-късно, организира издаването и на останалите ѝ, неотпечатани приживе творби – „Поезия“, „Александър Македонски“, „Силян Щърка“, „Златни искри на скръбта“, „Соления залив“, „Как Мама учи децата си“, „Таралеж се жени“. Съвместно с Цвета Трифонова публикува кореспонденцията между Яна Язова и Александър Балабанов. Подготвя за отпечатване публикуваните ѝ приживе романи „Ана Дюлгерова“, „Капитан“ и драмата „Последният езичник“.

Петър Величков работи като журналист във вестниците „АБВ“, „Подкрепа“, „Експрес“, „Монитор“ и „24 часа“. Редактор е на списание „Библиотека“ – издание на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Член е на Съюза на българските журналисти.

Роден е на 27 август 1954 г. в село Поповица, Пловдивска област. Дипломира се като машинен инженер в Технически университет – София, а после завършва и ВТУ със специалност „Масови комуникации и журналистика“. През 2020 г. защитава докторат по книгознание в СУ „Климент Охридски“.

Автор е на редица книги и изслед-

Петър Величков

вания – „Страсти и скандали в царска България“, „Софийските потайности“, „Българинът: голата истина“, „Великденски и пролетни картички от Третото българско царство“, „Прототипи и герои“, „Какво хапнаха и пийнаха великите българи“, „Яна Язова: проклятието на дарбата“. Издал е и две стихосбирки – „Сам си стигам“ и „Неразличим“.

Редактор е на над 200 книги на български класици и съвременни автори. Съставител е на два албума с екслибриси – „Ексмужици на български композитори“, с предговор от Аксиния Джурова и „Сто български екслибриси“.

Редактор-съставител е на библиотека „Новолуние“ и на възстановената библиотека „Златни зърна“ от издателство „Хемус“.

Възстановява през 2007–2009 г. оригиналните текстове на четирилогията „Асеновци“ („Солунският чудотворец“, „Дъщерята на Калояна“, „Йоан Асен II“, „Последният Асеновец“) от Фани Попова-Мутафова.

Заедно с Румяна Пашалийска са

съставители на антологията за деца „1943“, в която влизат творби на известни български писатели от 1943 г., останали неиздадени 75 години. Разчита и подготвя за печат спомените на Дора Конова „Лора, Яворов и аз“, които излизат в пълнота 48 години след смъртта ѝ.

Председател е на журито на Националния литературен конкурс за разказ от млади автори „Яна Язова“, който се организира всяка година от Народно читалище „Постоянство“ и Община Лом.

Носител е на Специална награда „Рицар на книгата“,

на Годишна награда за изкуство и култура от Поименен фонд „Хернани Цибрански“ – Лом за принос в изследването на литературното творчество на Яна Язова. Присъдена му е наградата „Христо Г. Данов“ в раздел „Издание за деца“ за съставителството на тома „Таралеж се жени“ от Яна Язова. Негова е и голямата награда „Златен лъв“ през 2018 г. за оригинален съставителски проект (съвместно с Румяна Пашалийска) с принос към историята на българската литература за антологията за деца „1943“. Връчен му е и „Почетен знак“ на Кмета на Община Лом за изследването на творческото дело и живота на Яна Язова. Получава грамота на Асоциация „Българска книга“ за спомените на Дора Конова „Лора, Яворов и аз“ „за оригинален дизайнерски проект и за въвеждане в съвременна употреба на непубликуван в неговата цялост архивен материал“.

Тъй като голяма част от живота на Петър Величков преминава сред старите книги, писма и архиви, разговоряме с него във време на пандемия.

– Г-н Величков, разкажете ни за първите пощенски картички в България. Кога и как навлизат у нас?

– Княз Дондуков-Корсаков утвърждава първия Правилник за уреждане на пощенската служба в Княжество България – „Временни правила за пощенската част в България“, влязъл в сила от 1 май същата година – датата, на която руските войски напускат страната ни. Кoresпонденцията се дели на две: проста и застрахована. Закритите и откритите писма попадат в първата. Пощата се раздава в делнични дни от 8 до 15 часа, а в неделни и празнични – от 15 до 18 часа.

От 1 юли 1879 г. Княжество България става член на Всемирния пощенски съюз. Още на следващата година българска делегация участва в конференция на съюза в Париж.

Първата софийска пощенска станция се разполага на втория етаж на двукатна сграда на ул. „Алабин“. От май до октомври 1879 г. неин началник е българинът Петър М. Матеев. На 27 юни 1880 г. пощенската и телеграфната станции в столицата се обединяват и ги оглавява Яким Христов.

За въвеждането на първите нашенски пощенски карти (отворени писма) съобщава „Държавен вестник“ на 8 декември 1879 г. Цената на една карта е 10 сантима за вътрешността на страната. Препоръчва се, ако писмата са за Русия, Сърбия и Румъния, адресите да се изписват на кирилица, а ако са за други държави – на латиница.

Според събраните в този том илюстрирани картички, изненадващото е, че още през 1882 г. е изпратена българска новогодична илюстрирана картичка. Видът ѝ е симптоматичен и за появяващите се нейни посестрими, десетилетия след това. Обикновено се заимстват чужди изображения и към тях се добавя поздравителен текст на български: „Честито Рождество Христово“ и „Честита ви Нова година“. Доста деен производител на поздравителни честитки е русенският книжар М. Камеран. Други разпространители на честитки обаче предпочитат да поръчват по каталог чужди картички, производство предимно

на немски издатели.

Съществували са две възможности. Първата е да се поръча тираж за България, като немският издател печатва поздравителния текст вместо на немски на български. Доказателство за това са множеството печатни грешки, трудно допустими за кратките поздравления, ако са добавяни от българи. Втората възможност е българският разпространител сам да прецени къде на чуждата картичка е възможно допълнително да се нанесе български текст.

– Кой отпечатва за първи път пощенска картичка?

– Пощенските картички са различни типове, а историята им у нас не е проучена. Споменах за първата коледна изобразителна картичка от колекцията ми, а първата илюстрирана картичка за Великден е от 1899 г. и е нарисувана и произведена в Самоков. Напоследък нашумяха картичките на П. Калъчев от Поморие, който в началото на 30-те години прави прочутата серия на бедуини и бедуинки в пустинята. Всъщност са заснети мъже и жени в чаршафи на месемврийския плаж.

– Обикновено старите картички са издавани на серии – с природни забележителности, изгледи от градове, за празници, любовни сюжети, такива с изображения на деца или цветя? Кои са най-типични за нашите ширини?

– Всеки познавач знае, че производството на картички с различни жанрове у нас и по света е като бездънно море и колкото и да е виждал през десетилетията, винаги може да бъде изненадан от новопоявила се. Най-много изгледи от България и териториите, населени с българи, в околните балкански страни, са заснети и публикувани от Григор Пасков. За съжаление, неговото дело не е почетено подобаващо с монография или албум от неизчерпаемата му продукция.

– Кои сюжети Ви впечатляват най-много и защо?

– Отворените карти представляват голям интерес, ако са кореспонденция между известни личности.

Изобразителните картички, освен написаното по тях, са визуалната история на България – виждаме промените в градската и селска архитектурна среда, битът на българите, дори сантименталните сюжети са важни при проучване на промените и вкусовете на различните поколения. Аз визирам картичката до национализацията през 1947 г., когато тя е свободна и безцензурна. След тази година започва съветизацията, която налага цензурата, ограниченията и монополът на издателите на пощенски картички. Примерно до 1989 г. такъв монопол имаше Държавно издателство „Септември“ (намираше се в двор на малката уличка „Рачо Димчев“), което из-

работваше почти цялата продукция. Частната инициатива е смазана, право да издават картички има освен споменатото издателство „Септември“ и „Български художник“, например.

– Спомняте ли си най-милият текст, който сте разчитал на гърба на стара картичка? Може би той носи знаци за любов?

– Няма картичка до 1944 г., която да не вълнува с милия си текст, а много картички са и документ на своето време. Изпращачите съобщават интересни моменти от живота си или от случващото се в България.

– Често, когато подателят е пишел с перодръжка на гърба на кар-

тичката, не му е достигало място и е дописвал по лицевата страна с толкова ситни букви, че едва се разчита. Какви слова са си пишели нашите прабаби и дядовци?

– Какво ли не са си писали, но винаги са започвали с поздрав и са завършвали с обичливи признания. Писането на лицевата част на пощенската картичка е характерно за края и самото начало на миналия век, тъй като задната част на картичката е съдържала само място за името, адреса на получателя, пощенската марка и печата. По-късно адресът се смалвява вдясно, а вляво е оставено място за писане. Когато то не е достигало на изпращача, той

е пишел и на лицевата страна. Някои колекционери искат чисти картички, непътували. Други събират точно най-ошарените, които са уникални, защото са в един-единствен екземпляр – с текста, марката, името и адреса на притежателя си. Преди 1989 г. например много се търсеха цензурните картички от войните в първата половина на ХХ век.

– Какво не знаем още за картичките и писмата от миналото?

– Аз по-скоро бих казал какво знаем и че знанието ни е твърде малко за историята на българската пощенска картичка. В началото на тоя век направих няколко колекции – коледни, великденски и пролетни; изгледи;

сантиментални сюжети... За съжаление, можа да се публикува само една от тези колекции – „Великденски и пролетни картички от Третото българско царство“. Много трудно стават подобни книги, а струват пари и сега. След края на пандемията предполагам, че няма да има кандидати-издатели на подобни скъпи албуми. Интересът към пощенската картичка е много голям, но книгите, които излизат за нея, не са достатъчно. Иван Бърнев-Буби състави книги с картички от колекцията си, Румен Манов също, Офелия Хаджиколева издаде том с варненски картички... Не мога да изброя всички. Такива албуми не е толкова трудно да се направят, но

те имат по-скоро илюстративен характер. Сведенията за създателите и издателите на картичките до 1947 г. сме ги пропуснали. Например Т. Ф. Чипев е един от първите издатели на пощенски картички от Стара София. Няма архиви, липсват документи... Тъжна картинка.

– А каква информация носят пощенската марка и клеймото?

– Въз основа на тях може да се датира кога е изпратена пощенската картичка, ако в нея не е упомената годината, откъде е изпратена.

– Много от картичките са изпращани без пощенски плик. Не е ли било опасно пощальонът да знае

за истинските отношения между двама души? А от там цялото село или град?

– Не, в края на XIX и началото на XX век е имало тайнопис, според който определени думи за любов, целувки и т.н. са имали свои безобидни заместници. Има и такава картичка за тайния език на любовта.

– Много хора днес колекционират пощенски картички. А вие?

– Мисля, че колекцията ми е една от най-богатите. Тя ми помага да навляза в отминалото време визуално и емоционално. Все пак с възрастта човек трябва да се осъзнае и вместо да придобива нови картички, по-до-

бре е да подреди колекцията си и да помисли какво ще е нейното бъдеще, когато него няма да го има.

– Каква тайна ви разказват лично на Вас старите пощенски картички и писма?

– Старите пощенски картички са интимен нюанс в опознаването на нравите и съдбата на изпращачите и получателите им. Ако са свързани с известни българи, тогава могат да имат неоченима стойност. Както кореспонденцията на Пенчо Славейков, когато е в Италия.

– У нас имало ли е практика те да се парфюмират?

– Не само това. Има и ръчно изработени, дори бродирани френски

картички. България е била едно от местата с най-много съхранени чужди картички. Но от трийсетина години не е. Парфюмирани са по-скоро пликете, но не знам някой да е прочул историята и разпространението им. Пликете се оказаха враг на картичката, тъй като марколюбителите колекционираха и плащаха добре, затова намирачите на кореспонденция изхвърляха писмата и продаваха само пликете с ценна марка или печат. За съжаление, писмото без оригиналния си плик е като човек с един крак.

– Какво губи съвременният човек от това, че неговите картички и писма са в електронен вид, а не пристигат в пощенската кутия?

– След него няма да остане нищо, защото само хартията пази изображението върху нея. Някогашните писма са писани в по-продължително време и са доста по-обемни и с по-обяснително съдържание от днешните чатове. Чели сме кореспонденцията между Пенчо Славейков и Мара Белчева, Лора Каравелова и Яворов, Яна Язова и проф. Александър Балабанов. Хартията е опазила написаното от тях и днес то е в Златния фонд на българското литературознание.

– Електронните редове в компютъра бързо се изтриват, малко хора ги пазят. Как ще разбират след време литературните историци за живота на големите писатели например?

– Живеем в друг век, по много по-различен начин отколкото през XX век. А кои са големите писатели, времето ще каже. Все нещо ще излезе за живота им. Вече и дневници не се пишат. Каква мощна панорама на епохата е описал акад. Петър Динеков, например, в безбройните си тетрадки на своя дневник!

– Ще се завърне ли онова старо време, в което хората ще притихват над белия лист, за да споделят с другия най-интимните си мисли и чувства?

– Не. Не вярвам. Други хора, други реалности, друг начин на изразяване и задоволяване на чувства... Нищо старо не се връща, новото е винаги агресивното. ♦